RECENZE

Costa Luiz. Virtuality and Capabilities in a World of Ambient Intelligence: New Challenges to Privacy and Data Protection. Springer International Publishing Switzerland, 2016, 199 s.

Recenzované dílo, které vzniklo na základě dizertačního výzkumu autora pod vedením *profesora Yvese Poulleta*[1] a později *profesorky Antoinette Rouvroy*,[2] přináší nový hodnotný pohled na problematiku střetu základních lidských práv s rostoucí všudypřítomností „chytrých" technologií. *Luiz Costa* v něm mimo jiné reaguje na aktuální výzvy spojené s automatizovaným profilováním, algoritmickým rozhodováním či postupným omezováním soukromé sféry jedince. Ve své publikaci propojuje poznatky teoretického zkoumání nových technologií s relevantními koncepty politické filozofie a vytváří ucelený myšlenkový rámec. Ten následně využívá k rozboru a konstruktivní kritice současného převládajícího přístupu práva k ochraně soukromí a osobních údajů.

Kniha je rozdělena do dvou částí, přičemž první čtyři kapitoly uceleně představují teoretický rámec autorem řešeného problému a závěrečné dvě kapitoly představují aplikační studie. Prvně je poskytnut úvod do technologické roviny a s ní spojených rizik pro práva a svobody jednotlivců. Skrze koncept algoritmického vládnutí (*algorithmic governmentality*[3]) je dále poukázáno na úskalí přenášení rozhodování o právech a povinnostech do automatizovaných procesů. Inovativním využitím teoretického přístupu na základě schopností (*capability approach*[4]) pak *Costa* upozorňuje na rozdíl mezi normativním zakotvením a skutečnou možností požívat práva a svobody. Následně diskutuje nezbytné předpoklady pro ochranu těchto schopností před negativními vlivy moderních technologií a obhajuje tezi, že soukromí představuje klíčový předpoklad pro realizaci základních lidských práv. V druhé části je skrze utvořenou teoretickou perspektivu nahlíženo nejprve na problematiku ochrany soukromí a následně na oblast ochrany osobních údajů.

Struktura díla je vysoce systematická a organizovaně provází čtenáře postupně jednotlivými podstatnými perspektivami teoretické koncepce, které jsou následně propojeny do uceleného a kvalitně vyargumentovaného myšlenkového rámce. *Costa* má zjevnou snahu obsáhnout všechny relevantní roviny problému a zohlednit hlavní myšlenkové i názorové proudy, které se k dílčím aspektům pojí. Z hlediska podkladu pro akademický výzkum dané problematiky jde tak o vysoce hodnotný zdroj, který však může na více prakticky orientovaného čtenáře místy působit dojmem zbytečně roztříštěné pozornosti. Přestože mají kapitoly srozumitelně vymezená témata, kterých se zásadně drží, v některých místech se nelze ubránit pocitu, že autor přistupuje k problematice vzhledem

---

1 *Yves Poullet*, který knize poskytl značně pozitivní začátek v podobě předmluvy, patří mezi přední evropské odborníky na právo ICT a zvláště pak na problematiku soukromí a svobod v prostředí informační společnosti. Je také bývalým rektorem Univerzity v Namuru, Belgie.

2 *Antoinette Rouvroy* je odbornicí na oblast ochrany soukromí, ochrany osobních údajů, rovnost příležitostí a spravedlivý proces, především v kontextu algoritmického vládnutí.

3 Jedná se o koncept podoby uplatňování moci skrze algoritmy formulovaný *Antoinette Rouvroy*. Blíže je pojem vyložen v pozdější části recenze.

4 Původně jde o teoretický přístup, za kterým stojí *Amartya Sen* a *Martha Nussbaum*. Schopnosti představují skutečné možnosti jedince ve společnosti s přihlédnutím k faktickým, např. ekonomickým, limitům.

k tématu práce zbytečně ze široka.[5] Tento dojem může být však spíše důsledkem komplexnosti pojednávaných otázek a odbornou hloubkou argumentace, se kterou se s nimi *Costa* vypořádává.

V úvodní kapitole je čtenář nejprve uveden do kontextu skrze několik současných příkladů[6] vznikajících prostředí tzv. „ambientní inteligence" (*ambient intelligence*[7]), což je pojem, který autor volí pro zdůraznění zesilující všudypřítomnosti a především přehlédnutelnosti moderních „chytrých" technologií. Následně je představena hlavní tematická osa díla, klíčové otázky a koncepty, o kterých bude pojednáno a je též zdůrazněna motivace autora, kterou je přispět k ospravedlnění role a významu základních lidských práv.[8]

Druhá kapitola pojednává o technologické rovině problematiky. *Costa* upozorňuje na roztříštěnost vnímání pojmů vztahujících se k novým technologiím jak v rámci odborných studií, tak v masmédiích.[9] Zdůvodňuje, proč pro svou práci vybírá právě pojem „ambientní inteligence", přičemž poukazuje především na jeho flexibilitu s ohledem na konkrétní technologickou podobu a důraz na parametry, které jsou významné z hlediska následující diskuse vlivu na lidská práva a svobody.[10] Jde především o schopnost přístrojů a senzorů předvídat lidské potřeby a skrze adaptabilní vzorce založené na automatizovaném profilování a strojovém učení ve své podstatě omezovat prostor svobody jedince, jelikož jeho jednání a postoje se stávají predeterminovány skrze technologii.[11] Tyto parametry technologií s prvky umělé inteligence jsou dále zesilovány skrze jejich povědomí o kontextu, skrze jejich značnou míru adaptace a personalizace, a především pak skrze jejich přehlédnutelnost a „přirozenost" pro uživatele.[12] Zvláštní pozornost si zaslouží podkapitola, kde jsou nastíněny různé projevy nejasného vztahu člověka k technologiím. *Costa* zde přináší svůj první příspěvek do diskuse neutrality technologií a relativity tohoto pojmu, který následně rozvíjí v dalších kapitolách. Poukazuje na časté protichůdné efekty, které mají technologie, např. rostoucí závislost na technologiích pojící se k jejich přínosu ke zvyšování lidského potenciálu či zvýšené pohodlí uživatele vykoupené menší mírou kontroly v důsledku vyšší složitosti užité technologie.[13] Věnuje se též motivacím stojícím za rozvojem a rozšířením technologií a základními výzvami, které tento proces přináší možnostem jedince k seberealizaci a individuálnímu sebeurčení. *Costa* pro tento široký okruh volby chování a jednání v rámci knihy užívá pojmu „svobody" (*freedoms*).[14]

---

5 Příkladem budiž podkapitola 4.4.4, kde autor v rámci fúze teoretického přístupu na základě schopností a teorií zaměřených na roli technologie ve společnosti dochází až k tématu lidského vylepšování a diskutuje možnou nerovnost mezi osobami vylepšenými za pomoci technologií a ostatními bez těchto výhod. Viz s. 81–83 recenzovaného díla.

6 Mimo jiné poměrně mediálně známý prototyp „chytrého" města v podobě čtvrti Songdo v jihokorejském městě Soul. Srov. s. 3 recenzovaného díla.

7 Jedná se o podobu technologie, která je neviditelně zasazena do prostředí, všudypřítomná, umožňující neustálou a přirozenou interakci, která se přizpůsobuje a adaptuje na uživatele a má prvky autonomního jednání. Viz LINDWER, M. – MARCULESCU, D. – BASTEN, T. – ZIMMERMANN, R. – MARCULESCU, R. –JUNG, S. – CANTATORE, E. Ambient Intelligence Visions and Achievements: Linking Abstract Ideas to Real-World Concepts. In: *Design, Automation & Test in Europe Conference & Exhibition*. Mnichov, 2003, s. 10–15.

8 Srov. s. 11 recenzovaného díla.

9 V různých kontextech je popisovaný fenomén označován mj. jako autonomní či všudypřítomná výpočetní technika (*autonomic computing* či *ubiquitous computing*), internet věcí (*internet of things*), kyberfyzické systémy (*cyber-physical systems*) či právě zde zvolená ambientní inteligence (*ambient intelligence*).

10 Srov. s. 17 recenzovaného díla.

11 Srov. s. 23–24 recenzovaného díla.

12 Srov. s. 26–27 recenzovaného díla.

13 Srov. s. 29 recenzovaného díla.

14 Srov. s. 34 recenzovaného díla.

Následující kapitola využívá do značné míry statických pojmů, které byly definovány v předchozí kapitole a zasazuje je do dynamického prostředí „uplatňování moci skrze technologie“ (*power through technology*). *Costa* zde vychází z *Foucaultova* chápání moci jako všudypřítomného vztahového fenoménu, kterému je inherentní vymahatelnost skrze násilí i mocenské vztahy. Při rozboru určujících parametrů ambientní inteligence je přihlédnuto ke *Kranzbergovu* konstatování o absenci neutrality jako hodnoty technologie.[15] Současně je brán v potaz i původní *Clarkův* koncept sledování za pomoci dat (*dataveillance*)[16] a současný posun tohoto jevu do formátu „nového sledování“ (*new surveillance*), jak jej popisuje Marx.[17] Za relevantní je pro další diskusi vzat především negativní jev omezujícího se prostoru pro lidské vnímání sociálních norem s ohledem na specifický kontext případu (např. soucit s pracující matkou samoživitelkou), jelikož algoritmické rozhodování je limitováno stanoveným rámcem faktorů relevantních pro daný případ.[18] *Costa* tímto přechází k představení konceptu algoritmického vládnutí (*algorithmic governmentality*).[19] Stěžejním zdrojem je zde předchozí výzkum *Antoinette Rouvroy*, která koncept definuje jako formu uplatňování moci skrze algoritmy sloužící k profilování a strukturování možných oblastí, kde je jednotlivci umožněno jednat.[20] Jde tedy o propojení datového behaviorismu (*data behaviourism*), což je pojem, který *Rouvroy* dříve zformulovala pro vyjádření charakteristických vlastností algoritmického „vytěžování“ dat,[21] a následného preemptivního nastavení rámce přípustných činností jedince, kterým dochází k omezení jeho svobody volby.[22] *Costa* posouvá tento myšlenkový rámec dále skrze propojení s filozofickým konceptem virtuálnosti (*virtuality*[23]), tak jak jej vnímají *Gilles Deleuze* a *Pierre Lévy*.[24] Toto propojení je zásadní pro následnou tezi, že významné riziko pro uplatnění základních práv a svobod v prostředí ambientní inteligence tkví v nenápadné ztrátě svobody volby (tedy nemožnosti realizace virtuálních alternativ) v důsledku omezujících přednastave-

---

15 *Kranzberg* ve svém pojednání uvedl, že technologie není ani dobrá ani špatná, ba ani neutrální. Viz KRANZBERG, M. Technology and History: ‚Kranzberg's Laws'. *Technology and Culture.* 1986, roč. 27, č. 3, s. 544–560. Na autora je odkazováno na s. 43 recenzovaného díla.

16 Srov. CLARKE, R. Information Technology and Dataveillance. *Communications of the ACM.* 1988, roč. 31, č. 5, s. 498–512. Na autora je odkazováno na s. 48 recenzovaného díla.

17 Jde o zachycení rozmachu všudypřítomných záznamů zaměřených plošně na všechny členy společnosti a sloužící nejen k odhalování hrozeb, ale též k identifikaci tržních příležitostí, čímž se přesouvá využití sledování skrze technologie nad rámec společenské kontroly pouze za účelem její bezprostřední ochrany a dochází k rozmachu automatizovaného rozhodování v nejrůznějších oblastech lidské činnosti. Srov. MARX, G. T. What's New About the ‚New Surveillance'?: Classifying for Change and Continuity. *Knowledge Technology and Policy*. 2004, roč. 17, č. 1, s. 18–37. Na autora je odkazováno na s. 49 recenzovaného díla.

18 Srov. s. 51 recenzovaného díla.

19 Jde přitom o vládnutí ve Foucaultovském pojetí rozptýleného způsobu řízení chování jednotlivců či skupin v rámci společnosti, které není omezené na centralizované politické struktury. Srov. FOUCAULT, M. The Subject and Power. In: DREYFUS, H. – RABINOW, P. *Beyond Structuralism and Hermeneutics*. The University of Chicago Press, 1983, s. 208–226.

20 Srov. s. 56 recenzovaného díla.

21 U datového behaviorismu se jedná se o přístup shromažďování údajů charakterizovaný „vytěžováním“ databází označovaných jako *big data*. Informace nejsou vytvářeny, ale pouze kontinuálně „nacházeny“ v dostupných datech. Tento proces je dále označován za „dividualizovaný“ (ve snaze vyjádřit kontrast k individualizovaným procesům), tedy nesměřuje k propojení údajů za účelem odhalení individuálních subjektů, ale operuje s fragmentovanými prvky v rámci rozsáhlých množství nespojitých dat. Blíže viz ROUVROY, A. The End(s) of Critique: Data Behaviourism versus Due Process. In: HILDEBRANDT, M. – DE VRIES, E. *Privacy, Due Process and the Computational Turn*. Routledge, 2013. Na autorku je odkazováno na s. 56–57 recenzovaného díla.

22 Srov. s. 56 recenzovaného díla.

23 Virtuálnost je zde vnímána jako vlastnost objektu v jeho abstraktní podobě, která se může, ale nemusí realizovat v konkrétním objektu (např. dobrý rodič), respektive jako potenciální stavy, které stojí v protikladu k predeterminovanému vývoji. Srov. s. 59 recenzovaného díla.

24 Viz DELEUZE, G. *Différence et répétorition*. Columbia University Press, 1993 a LÉVY, P. *Becoming Virtual: Reality in the Digital Age*. New York: Plenum Trade, 1998.

ných variant jednání skrze algoritmické vládnutí založeném na profilování jednotlivce.[25] Z této teze je pak již zřejmý krok k argumentu, že ztráta soukromí skrze plné vystavení dané osoby všudypřítomnému sledování skrze technologie ambientní inteligence je první instancí výše zmíněného vývoje, a tudíž je ochrana soukromí jedince klíčovým prvkem pro obecnější ochranu jeho svobody volby a základních práv.[26]

Výše nastíněné teze autora do jisté míry předbíhají vlastní posloupnost jím prezentovaného argumentu, jelikož před jejich vlastním vyjádřením *Costa* dále posiluje nosnou strukturu svého myšlenkového rámce skrze propojení již zmíněného s teoretickým přístupem na základě schopností (*capability approach*). Na začátku čtvrté kapitoly je čtenář seznámen s tímto koncepčním rámcem, který zformulovali *Amartya Sen* a *Martha Nussbaum* v 80. letech jako alternativu k ekonomickým teoriím sledujícím měřítko blahobytu. Schopnosti (*capabilities*) jsou vnímány jako skutečné možnosti, které se jednotlivci nabízejí při životních rozhodnutích, které může ovlivnit s ohledem na individuální preference. Tyto schopnosti jsou tedy stavěny do kontrastu s příležitostmi, které jsou normativně zaručeny, ale faktické či jiné překážky znemožňují jejich reálné naplnění. Hlavní osou této teoretické konstrukce je rozlišování svobod (*freedoms*)[27] a prostředků k dosažení svobod (*means to freedom*). Snahou je zohlednit skutečnost, že život má mnoho vrstev a že užitek ze svobody je vázán na dostupné prostředky a okolnosti.[28] Přístup dále rozlišuje mezi svobodou a činem (*achievement*), tedy individuální formou realizace dané svobody.[29] Schopnosti v tomto pojetí nelze ztotožňovat se základními lidskými právy, jde však do značné míry o paralelní pojmy.[30]

V závěru první části *Costa* formuluje nosné teze vyplývající z vytvořeného myšlenkového rámce. Hlavní tezí je, že přístup na základě schopností lze příhodně provázat s teoretickým přístupem k algoritmickému vládnutí pro lepší pochopení prostředí ambientní inteligence. Kde algoritmické vládnutí vede k režimu modelování hrozeb a příležitostí z privilegovaného úhlu pohledu správce systému nebo jeho beneficienta, vnímání schopností přenáší pozornost na možné spektrum života, který mají jednotlivci v daném prostředí možnost žít a otevírá tak cestu k vymezení obecného blaha společnosti.[31] Propojení přístupu na základě schopností s výše nastíněným myšlenkovým rámcem tak otevírá prostor pro nový pohled na důsledky technologického vývoje pro svobody a možnosti jednotlivce, což lze pokládat za hlavní přínos *Costova* díla. Dané zahrnutí politicko-filozofického rámce rozšiřuje již tak poměrně robustní technologicko-právní teoretickou konstrukci díla a přináší veskrze nový pohled na nalézání podstatných prvků, ke kterým je při utváření právního rámce na místě přihlížet.

Costa dále představuje závěr, že virtuálnost je nezbytná podmínka pro existenci schopností ve světě ambientní inteligence. Zachování virtuálnosti ve výše nastíněném smyslu zachycení abstraktních možností podob života je ochranou před strojovým diktátem podoby života jednotlivce skrze technologii. Preemptivní a profilovací kapacity ambientní inteligence vedou ke stanovení „potenciální" (ve smyslu dosažitelného lidského potenciálu) podoby života jedince, ke které má být směřován ve snaze odstranit společenské

25 Srov. s. 85–86 recenzovaného díla.
26 Srov. s. 128–129 recenzovaného díla.
27 Pojem svobody je zde na místě vnímat v kontextu představeném v druhé kapitole díla.
28 Srov. s. 69 recenzovaného díla.
29 Srov. s. 73 recenzovaného díla.
30 Srov. s. 76–77 recenzovaného díla.
31 Srov. s. 85 recenzovaného díla.

následky nejistoty a nenaplnění daného potenciálu, což však současně brání vývoji a rozvoji základních subjektivních schopností ve smyslu dosahování individuálních svobod.[32] Zachování prvku virtuálnosti (tedy jisté míry nedeterminovanosti) v prostředí algoritmického vládnutí je předpokladem zachování svobody jedince rozhodovat o konkrétní podobě svého života, tedy samotné možnosti a schopnosti se rozhodnout nenaplnit zcela svůj potenciál, který je možné profilováním identifikovat a algoritmickým vládnutím prosazovat.[33] Tuto tezi je na místě vnímat jako hodnotný a z teoretického hlediska robustně argumentovaný podklad pro další specifické myšlenkové konstrukce směřující k efektivnímu zachování přiměřené míry soukromí a svobody volby skrze nezbytnost omezení jistých funkcí moderních technologií ve společnosti.

Závěrečné teze nakonec upozorňují na možný nárůst strukturálních nespravedlností skrze algoritmické vládnutí. *Costa* zdůrazňuje provázanost jednotlivých lidských práv, ale i procesů tvorby právních norem a rozhodování o právech a povinnostech. Poukazuje na předvídatelné tendence odstraňování procesních záruk v algoritmicky rozhodovaných procesech, rostoucí prostor pro diskriminaci a faktickou ztrátu významu specifického kontextu pro individuální rozhodování. Akcentuje, že je nutno zohledňovat provázanost procesů a příležitostí stejně tak jako občanských, politických, sociálních a ekonomických práv jednotlivce. Právo by v tomto směru mělo sloužit jako nástroj k limitaci vlivu algoritmů a posilování individuálních svobod.[34]

Je do jisté míry škoda, že čtenářem může být tato klíčová část díla představující autorovy teze vnímána jako nesnadno přístupná, jelikož si zachovává převážně akademický formát. Zde by zřejmě prospělo zahrnutí některých konkrétnějších příkladů, které jsou jinak frekventované v předchozích i následujících kapitolách knihy a veskrze přínosné. Na druhou stranu je však nutno akceptovat limity možného zjednodušení formulace závěrů s ohledem na složitost řešené problematiky a strukturu myšlenkové konstrukce, která byla v předchozích kapitolách představena. Současně jsou zmíněné teoretické závěry z větší části aplikovány v následujících dvou kapitolách na specifické oblasti ochrany soukromí a ochrany osobních údajů, čímž dochází k jejich srozumitelnějšímu představení čtenáři.

Pátá kapitola je zaměřena na uchopení pojmu soukromí a využití vytvořeného myšlenkového rámce pro vymezení role soukromí při zprostředkování skutečných možností k realizaci svobod v podobě základních lidských práv. *Costa* se nejprve vydává prozkoumávat pojem soukromí z hlediska jeho různých dílčích projevů, ať už to v právní teorii, či v rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva. Tato část kapitoly odborně znalému čtenáři nepřináší příliš nových informací, představené shrnutí a vymezení pojmu je však systematicky nezbytné pro srozumitelnost následné argumentace. Hlavní pozornost je s ohledem na kontext ambientní inteligence věnována informačnímu soukromí a nezbytnosti soukromí pro požívání většiny základních práv a svobod. Zde *Costa* především souhlasně tlumočí dřívější názory *Rouvroy* a *Poulleta*,[35] než že by v tomto směru do diskuse přinášel nový pohled. Tím jsou až jeho následná přihlédnutí k virtuálnosti a pří-

32 Srov. s. 62 recenzovaného díla.

33 Srov. s. 86 recenzovaného díla.

34 Srov. s. 89 recenzovaného díla.

35 Srov. ROUVROY, A. – POULLET, Y. The Right to Informational Self-Determination and the Value of Self-Development: Reassessing the Importance of Privacy for Democracy. In: GUTWIRTH, S. – POULLET, Y. – DE HERT, P. – TERWANGNE, C. – NOUWT, S. (eds). *Reinventing Data Protection?* Dordrecht: Springer Netherlands, 2009, s. 45–76. Na autory je odkazováno na s. 120 recenzovaného díla.

stupu na základě schopností. Jelikož s virtuálností bytí se pojí jeho jistá míra neurčitosti a nejistoty, které jsou současně vnějším znakem života s prvkem soukromí jakožto projevu intimní autonomní sféry, lze při ochraně soukromí hovořit též o ochraně virtuálnosti životních možností ve smyslu jejich variability a neurčitosti. Ve vztahu ke schopnostem pak lze vnímat nový pohled na roli soukromí, který umožnuje lepší pochopení lidského jednání a podporuje tezi, že soukromí je nezbytným předpokladem řady základních práv.[36]

Poslední kapitola je věnována právnímu rámci ochrany osobních údajů. Zde *Costa* využívá shromážděných poznatků převážně pro konstruktivní kritiku současného přístupu k ochraně osobních údajů s přihlédnutím k budoucímu technologickému vývoji. Zdůrazňuje rostoucí roli automatizovaného profilování[37] a limity faktické autonomie subjektů údajů při kontrole nad jejich osobními údaji.[38] Předkládá argumenty pro upozadění ochrany osobních údajů jako nástroje jednotlivce v podobě souhlasů a smluvních ustanovení ve prospěch regulatorního rámce postaveného na nosných principech a odpovědnosti zpracovávajícího subjektu.[39] Diskutuje též rostoucí význam záměrné ochrany osobních údajů v podobě nezbytného přihlédnutí k dopadům na osobní údaje již při vývoji technologií a utváření procesů.[40] Neopomíjí ani diskusi na téma transparentnosti zpracování a limitů, které především u databází a algoritmů typických pro prostředí ambientní inteligence představují technologické možnosti, ale i kolidující právní úprava duševního vlastnictví.[41] V závěru upozorňuje na konflikt mezi požadavky na volný pohyb datových toků a na minimalizaci zpracovávaných osobních údajů a přiklání se k prosazování principu spravedlivé agregace (*just aggregation principle*), tak jak jej formulovala *Julie Cohen*.[42]

Přestože závěrečná kapitola přináší řadu zajímavých dílčích tezí týkajících se nedostatků či bariér současné koncepce ochrany osobních údajů ve stále automatizovanější a komplexnější technologické společnosti „kapitalismu sledování" (*surveillance capitalism*[43]), nelze pominout, že se *Costa* v této části ve značné míře odklonil od avizované aplikace vytvořeného myšlenkového rámce a čtenář se tudíž cítí mírně ochuzen. Zvolené zpracování problematiky ochrany osobních údajů totiž v převážné míře nevybočuje z intencí soudobé diskuse a autor tak nepřináší zásadní inovativní teze, které by se daly srovnat s výše představenými výsledky teoretické části jeho výzkumu. Přesto nelze tvrdit, že by se závěrečná kapitola svou kvalitou významněji odlišovala od zbytku díla, pouze zde nedošlo k plné kapitalizaci na potenciálu, který byl úvodní teoretickou částí vytvořen.

Kniha i za těchto okolností přináší na necelých 200 stranách vysoce koncentrovaný, avšak přesto přístupný, příklad kvalitního představení výstupů dizertačního výzkumu v oblasti, která je předmětem rostoucího zájmu nejen v akademických kruzích. Problematika nastavení vhodného přístupu k právnímu rámci ochrany základních lidských práv v prostředí s rostoucí rolí technologií, které shromažďují údaje o jednotlivci, profilují jeho vnitřní i vnější osobnostní charakteristiky a ve stále větší míře ovlivňují jeho právní

36 Srov. s. 129 recenzovaného díla.
37 Srov. s. 143 recenzovaného díla.
38 Srov. s. 145 recenzovaného díla.
39 Srov. s. 146–147 recenzovaného díla.
40 Srov. s. 153–154 recenzovaného díla.
41 Srov. s. 158–160 recenzovaného díla.
42 Principem spravedlivé agregace je především sledována přiměřená míra ochrany před individualizovaným nakládáním s daty skrze prosazování sémantické nespojitosti mezi různými významovými kontexty dat. Srov. COHEN, J. E. *Configurating the Networked Self*. New Haven: Yale University Press, 2012. Na autorku je odkazováno na s. 163 recenzovaného díla.
43 Srov. ZUBOFF, S. Big other: surveillance capitalism and the prospects of an information civilization. *Journal of Information Technology*. 2015, roč. 30, č. 1, s. 75.

postavení skrze automatizované rozhodovací mechanismy, je vysoce aktuálním tématem. Jeho řádné uchopení vyžaduje propojení poznatků z technologické sféry s právní rovinou, kterou je v řadě směrů nutné opírat o teoretické prameny morální či politické filozofie. Skutečnou výzvou pro autora je pak nalezení vhodné rovnováhy mezi dostatečným zohledněním všech významných konceptů a poznatků za současného udržení dostupnosti díla širokému okruhu čtenářů, kteří často nemusí disponovat srovnatelným teoretickým či filozofickým rozhledem. *Luiz Costa* nabízí zdařile bilancované pojednání, které na jedné straně bohatě a důsledně čerpá z hluboce propracované reflexe dostupných teoretických poznatků, ale současně zachovává tok textu a přístupnost výkladu, které dílo nečiní nepřístupným širší čtenářské obci. Technologická rovina není natolik hluboká, aby odrazovala zájemce z řad právníků, a propracovaná teoretická myšlenková konstrukce nabízí celé spektrum poutavých a podnětných tezí a myšlenek, které posouvají odbornou diskusi dané problematiky.

František Kasl*

* Ing. Mgr. František Kasl, Ústav práva a technologií Právnické fakulty Masarykovy univerzity. E-mail: frantisek.kasl@mail.muni.cz.